

Sygn. akt: I C 493/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 lipca 2022 r.

Sąd Okręgowy w Olsztynie I Wydział Cywilny

w składzie: Przewodniczący: sędzia Juliusz Ciejek

Protokolant: sekretarz sądowy Anna Kosowska

po rozpoznaniu w dniu 5 lipca 2022 r. w Olsztynie

na rozprawie

sprawy z powództwa **K. B. (1) i K. B. (2)**

przeciwko **Bankowi (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.**

o zapłatę i ustalenie lub zapłatę

I. zasądza od pozwanego na rzecz powodów łącznie kwotę 88.654 zł 1 gr (osiemdziesiąt osiem tysięcy sześćset pięćdziesiąt cztery złote jeden grosz) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 11 maja 2022 r. do dnia zapłaty,

II. ustala nieistnienie pomiędzy stronami stosunku prawnego pożyczki wynikającego z umowy pożyczki nr (...) z dnia 17 maja 2005 r.,

III. w pozostałym zakresie powództwo oddala,

IV. zasądza od pozwanego na rzecz powodów tytułem zwrotu kosztów procesu kwotę 6.434 (sześć tysięcy czterysta trzydzieści cztery) zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty, w tym kwotę 5.434 (pięć tysięcy czterysta trzydzieści cztery) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sygn. akt I C 493/21

UZASADNIENIE

Powodowie K. B. (1) i K. B. (2) pozwem z dnia 07.05.2021 r. przeciwko Bank (...) S.A. z siedzibą w W. (dalej: Bank) wnieśli o:

- zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kwoty 88.654,01 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego w związku z nieważnością zawartej przez strony umowy pożyczki i pobraniem świadczeń nienależnych w okresie od 16.05.2011 r. do 15.01.2021 r. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi co do tej kwoty od dnia 03.12.2020 r. do dnia zapłaty,

- ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego pożyczki wynikającego z umowy pożyczki nr (...) z dnia 17.05.2005 r.,

ewentualnie,

- zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powoda kwoty 36.807,63 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego w związku z pobraniem środków tytułem spłaty pożyczki w zawyżonej wysokości w okresie od 16.05.2011 r. do 15.01.2021 r. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi:

- co do kwoty 36.441,86 zł od dnia 03.12.2020 r. do dnia zapłaty,

- co do kwoty 365,77 zł od dnia następnego po dniu doręczenia stronie pozwanej odpisu pozwu do dnia zapłaty.

Nadto wniósł o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych, w tym opłat skarbowych od pełnomocnictw i kosztów zastępstwa procesowego w wysokości dwukrotności stawki minimalnej wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia prawomocności wyroku do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu powodowie wskazali, że istotą sporu pozostaje kwestia oceny zgodności z prawem powstałego stosunku prawnego oraz ocena treści postanowień zawartych w § 2 ust. 2, § 7 ust. 1 umowy pożyczki oraz § 8 ust. 3, § 9 ust. 4, § 10 ust. 4-5, § 11 ust. 4-5, § 12 ust. 3, § 13 ust. 4 regulaminu dotyczących klauzuli indeksacyjnej. W ocenie strony powodowej umowa pożyczki jest bezwzględnie nieważna. Kwestionowane postanowienia stanowią klauzulę abuzywną zmierzającą do zaburzenia równowagi kontraktowej na wyłączną korzyść pozwanego, który wykorzystał swoją silniejszą pozycję względem konsumenta oraz jego nieświadomość i brak specjalistycznej wiedzy co do ryzyka związanego z oferowanym produktem. Wyżej wymienione postanowienia naruszają dobre obyczaje oraz prowadzą do znaczącej nierównowagi praw i obowiązków ze szkodą dla konsumenta, a w konsekwencji są bezskuteczne. Bezskuteczność postanowień może prowadzić do nieważności umowy. Środki pobrane od powoda przez pozwanego w wyniku wykonywania nieważnej umowy stanowią świadczenie nienależne, którego powodowie domagają się zasądzenia na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c.

W zakresie żądania ewentualnego, na wypadek nieuwzględnienia przez Sąd roszczenia głównego powód wskazał, że kwestionowane postanowienia powinny zostać uznane za bezskuteczne w świetle art. 385¹ § 1 k.c., zaś umowa uznana za dalej obowiązującą w treści pozbawionej kwestionowanych postanowień zgodnie z treścią art. 385¹ § 2 k.c. Na skutek wyeliminowania abuzywnych postanowień z umowy, powód domaga się zwrotu świadczenia nienależnego na podstawie art. 405 k.c. w zw. z art. 410 k.c.

(pozew k. 4-17)

W odpowiedzi na pozew pozwany Bank (...) S.A. z siedzibą w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na swoją rzecz od powoda zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwany wskazał, że kwestionuje powództwo zarówno co do zasady jak i co do wysokości. Podniósł, że umowa o pożyczkę hipoteczną nie zawierała postanowień niedozwolonych, a roszczenie strony powodowej o zwrot nienależnego świadczenia nie zasługuje na uwzględnienie. Kwestionowane przez powódów klauzule są sformułowane w sposób jasny, precyzyjny, nie budzący wątpliwości, ponadto są wobec nich w pełni skuteczne i wiążą one strony. Pozwany zaprzeczył, aby nie dopełnił obowiązków informacyjnych związanych z zawarciem umowy, w szczególności w zakresie konsekwencji wynikających i związanych z zaciągnięciem zobowiązania indeksowanego kursem waluty obcej. Ponadto, zaprzeczył aby powodowie nie mieli wpływu na treść postanowień zawartej umowy kredytowej. Wniesiony przez pozwanych pozew jest próbą uniknięcia przez powoda negatywnych skutków zmiany kursu (...)/PLN. Strona powodowa dochodząc od Banku zwrotu kwoty tytułem zwrotu rzekomo nienależnych pobranych świadczeń zmierza w istocie do uniknięcia konieczności zwrotu znacznej części wykorzystanego kredytu, pomimo zrealizowania celu, jaki przyświecał zawarciu umowy pożyczki. Żądanie powodów stanowi nadużycie prawa podmiotowego i tym samym jest sprzeczne z normą wyrażoną w art. 5 k.c. i nie zasługuje na ochronę prawną. Zakwestionowane przez powódów postanowienia umowne nie naruszają w jakikolwiek sposób ich interesów, jak również nie są sprzeczne z dobrymi obyczajami. Roszczenie dochodzone przez powódów znajduje usprawiedliwienie w łączącej strony umowie, a tym samym wyklucza to możliwość zakwalifikowania roszczenia strony powodowej jako świadczenia nienależnego. Poprzez zawarcie umowy pożyczki Bank nie został w jakimkolwiek stopniu wzbogacony. Pozwany wskazał, że na wypadek gdyby Sąd uznał jednak, że spełnione przez powódów świadczenia nie mają podstaw prawnych, to na

podstawie art. 411 k.c. powodowie nie mogą żądać zwrotu tego co świadczyli. Pozwany podniósł zarzut przedawnienia oraz braku interesu prawnego po stronie powodowej w żądaniu o ustalenie.

(odpowiedź na pozew k. 75-107)

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powodowie K. B. (1) i K. B. (2) w dniu 27.04.2005 r. podpisali wniosek nr (...) o pożyczkę w kwocie 43.001,79 zł, w którym oznaczyli walutę pożyczki jako (...). Cel kredytu został wskazany jako pożyczka hipoteczna oraz inny cel – remont mieszkania. W dacie złożenia wniosku powód był zatrudniony na podstawie umowy o pracę i otrzymywał wynagrodzenie w walucie PLN, zaś powódka nie pracowała.

(dowód: wniosek k. 167-170, dokumenty finansowe powodów – k. 201-215, przesłuchanie stron k. 488-489)

Po dokonaniu oceny zdolności kredytowej powodów, pozwany wydał pozytywną decyzję kredytową.

(dowód: wstępna ocena zdolności kredytowej – k. 229, parametry wyjściowe symulacji – k. 229, decyzja kredytowa – k. 171-172 oraz k. 180-181)

Powodowie przed zawarciem umowy kredytowej ani w trakcie jej zawierania nie zostali pouczeni o ryzyku kursowym z jakim wiąże się zaciągnięcie zobowiązania indeksowanego do waluty obcej.

(dowód: zeznania powodów – k. 488-489)

W dniu 17.05.2005 r. powodowie K. B. (1) i K. B. (2) zawarli z pozwanym Bankiem (...) Spółką Akcyjną z siedzibą w W. umowę o MillePożyczkę hipoteczną nr (...)/ (...). Zgodnie z § 2 ust. 1 umowy Bank udzielił powodom pożyczki w kwocie 43.001,79 zł. W § 2 ust. 2 wskazano, że pożyczka jest indeksowana do (...), po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna (...) według Tabeli Kursów Walut Obcych Banku (...) w dniu uruchomienia pożyczki lub transzy. Celem zabezpieczenia spłaty pożyczki ustanowiona została hipoteka kaucyjna na rzecz Banku na prawie własności lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) lok. C w D. (§ 2 ust. 3 umowy, § 8 ust. 1 lit. a) umowy). Spłata pożyczki miała być dokonywana w 180 ratach miesięcznych, w tym liczba miesięcy karencji 0 (§ 2 ust. 4-5 umowy).

Wypłata pożyczki nastąpić miała jednorazowo bezpośrednio na spłatę zobowiązań stanowiących cel kredytu i na rachunek bankowy pożyczkobiorcy (§ 3 ust. 1 i 2 umowy).

Prowizja za udzielenie pożyczki została określona na kwotę 430,02 zł i była płatna przed uruchomieniem pożyczki lub jej pierwszej transzy (§ 4 ust. 1 umowy).

W § 2 pkt 1 regulaminu wskazano, że użyte w regulaminie określenie kredyt oznacza każdą transakcję obciążoną ryzykiem kredytowym tj. kredyt mieszkaniowy MilleKredyt DOM, pożyczkę hipoteczną MillePożyczka Hipoteczna, kredyt konsolidacyjny MilleKredyt Konsolidacyjny.

Oprocentowanie pożyczki było zmienne i wynosiło 4,13 % w stosunku rocznym, co stanowiło sumę stopy referencyjnej LIBOR 3M ((...)) obowiązującej w dniu sporządzenia umowy oraz stałej marży w całym okresie spłaty pożyczki marży w wysokości 3,35 p.p. (§ 6 ust. 1 i 3 umowy).

Stosownie do § 7 ust. 1 umowy kredytu pożyczkobiorca zobowiązał się do spłaty kwoty pożyczki w (...), ustalonej zgodnie z § 2 w złotych polskich z zastosowaniem kursu sprzedaży (...) obowiązującego w dniu płatności raty pożyczki, zgodnie z tabelą kursów walut obcych Banku.

Spłata rat miała następować przez bezpośrednie potrącanie przez Bank należnych mu kwot z rachunku pożyczkobiorcy w Banku (...) (§ 7 ust. 3 umowy).

W § 3 ust. 2 regulaminu wskazano, że kredyt może być indeksowany kursem waluty obcej na podstawie obowiązującej w Banku (...).

Zgodnie z § 8 ust. 3 regulaminu w przypadku kredytu indeksowanego kursem waluty obcej kwota raty spłaty obliczona jest według kursu sprzedaży dewiz, obowiązującego w Banku na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia spłaty.

Z kolei zgodnie z § 8 ust. 4 regulaminu w przypadku kredytu w walucie obcej kredytobiorca może zastrzec w umowie kredytu, iż Bank będzie pobierał ratę spłaty z rachunku w walucie, do jakiej kredyt jest indeksowany, o ile ten rachunek jest dostępny w aktualnej ofercie Banku.

Zgodnie z § 9 ust. 4 regulaminu, w przypadku kredytu w walucie obcej, Bank w następnym dniu po upływie terminy wymagalności kredytu dokonuje przewalutowania całego wymagalnego zadłużenia w PLN, z zastosowaniem aktualnego kursu sprzedaży dewiz, określonego przez Bank w Tabeli Kursów Walut Obcych. Od wymagalnego kapitału, wyrażonego w PLN Bank nalicza dalsze odsetki w wysokości dwukrotności odsetek ustawowych.

W przypadku kredytu indeksowanego kursem waluty obcej kwota wcześniejszej spłaty jest obliczana według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia realizacji, wskazanego przez kredytobiorcę w dyspozycji o dokonanie wcześniejszej spłaty. Prowizja za wcześniejszą spłatę kredytu indeksowanego kursem waluty obcej ustalana jest od kwoty wcześniejszej spłaty, przeliczanej według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia realizacji wcześniejszej spłaty (§ 10 ust. 4 i 5 regulaminu).

Kredyt mógł zostać przewalutowany na wniosek kredytobiorcy. Bank dokonywał przewalutowania według kursu kupna dewiz w przypadku zmiany waluty z PLN na walutę obcą oraz według kursu sprzedaży dewiz w przypadku zmiany waluty z waluty obcej na PLN, w obu przypadkach na podstawie Tabeli obowiązującej w Banku (...) obcych z dnia złożenia wniosku o przewalutowanie. W przypadku zmiany waluty obcej z inną walutę obcą saldo kredytu oblicza się na podstawie obowiązującej w Banku w dniu złożenia wniosku o przewalutowanie kursów waluty dewiz (§ 11 ust. 1 i 4-5 regulaminu).

W przypadku kredytu indeksowanego do waluty obcej prowizja za podwyższenie kwoty kredytu ustalana jest od kwoty podwyższenia, przeliczonej według kursu sprzedaży dewiz na podstawie obowiązującej w Banku (...) z dnia sporządzenia aneksu (§ 12 ust. 3 regulaminu).

Regulamin do umowy kredytu w § 13 ust. 4 przewidywał, że w przypadku kredytu indeksowanego do waluty obcej dla odnawiania zabezpieczeń kredytu stosuje się kurs sprzedaży dewiz obowiązujący w dniu odnawiania zabezpieczenia na podstawie obowiązującej w Banku (...).

(dowód: umowa pożyczki k. 24-26 oraz k. 132-134, pełnomocnictwo – k. 165, regulamin k. 27-36 oraz k. 140-149 oraz k. 151-159, cennik – k. 161 oraz k. 163, oświadczenie o ustanowieniu hipoteki – k. 231, oświadczenie o udzieleniu pożyczki – k. 233)

W dniu 12.09.2007 r. strony zawarły aneks do umowy o MillePożyczkę Hipoteczną na podstawie którego, została zmieniona data spłaty rat kredytu z 9 na 15 dzień każdego miesiąca. Następnie, w dniu 07.08.2008 r. strony zawarły kolejny aneks do umowy, na podstawie którego została zwiększona kwota udzielonej pożyczki o 50.000 zł.

(dowód: aneks nr (...) – k. 37 oraz k. 135, wniosek o zmianę warunków umowy kredytu – k. 174-175, odpowiedź z BIK – k. 217-221, wstępna ocena zdolności kredytowej – k. 223, parametry wyjściowe symulacji – k. 227, decyzja kredytowa dotycząca podwyższenia kredytu/pożyczki – k. 177-178, aneks nr (...) – k. 38-40 oraz k. 136-138,)

Na wniosek powodów pożyczka została wypłacona w następujących terminach:

- dniu 09.06.2005 r. w kwocie 43.001,80 zł stanowiącą równowartość kwoty 16.589,56 CHF po kursie 2, (...),
- w dniu 20.08.2008 r. w kwocie 50.000 zł stanowiącą równowartość kwoty 24.927,71 CHF po kursie 2, (...).

(dowód: zaświadczenie o udzieleniu kredytu hipotecznego – k. 49)

Powodowie spłacali zadłużenie z tytułu zawartej umowy w walucie PLN.

W okresie od dnia 09.07.2005 r. do 15.01.2021 r. uiścili na rzecz pozwanego kwotę 121.712,32 zł, zaś w okresie od 15.05.2011 r. do dnia 15.01.2021 r. kwotę 88.654,01 zł.

(dowód: zaświadczenie o wysokości spłat odsetek od kredytu hipotecznego z dnia 19.01.2021 r. – k. 50-58, zestawienie transakcji – k. 290-371)

Nie ustalono z powodami w jaki sposób będzie ustalony kurs (...).

(dowód: zeznania powodów – k. 488v-489, zeznania świadka J. C. – k. 476)

Powodowie pismem z dnia 24.11.2020 r. wezwali pozwanego do zapłaty kwoty 119.106,42 zł tytułem nienależnie pobranych świadczeń z umowy pożyczki nr (...) w okresie od dnia 09.07.2005 r. do dnia 15.10.2020 r. w związku z zastosowaniem w umowie klauzul niedozwolonych z uwagi na nieważność umowy. Zgłosili również roszczenie ewentualne o zapłatę kwoty 36.441,86 zł z tytułu nienależnie pobranych świadczeń z umowy pożyczki nr (...) w okresie od dnia 15.12.2010 r. do dnia 15.10.2020 r. w związku z zastosowaniem w umowie klauzul niedozwolonych. Pozwany nie uznał roszczeń powodów.

(dowód: reklamacja z dnia 24.11.2020 r. – k. 41-44, pismo pozwanego – k. 45-48)

Powodowie o abuzywności postanowień umownych dowiedzieli się w 2020 r.

(dowód: zeznania powodów – k. 489)

Sąd zważył, co następuje:

Roszczenia powodów o ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego pożyczki wynikającego z umowy pożyczki nr (...) z dnia 17.05.2005 r. i zapłatę z tego tytułu uznano zasadne. W ocenie Sądu mimo, że konstrukcja umowy jest prawidłowa i dopuszczalna przez przepisy prawa, to podczas procesu udzielania pożyczki powodom doszło do uchybień, które skutkowały uwzględnieniem żądania głównego powodów.

Sąd dokonał ustaleń faktycznych w sprawie w oparciu o załączone do akt i niekwestionowane przez strony dokumenty oraz zeznania świadków i powodów nie stwierdzając podstaw do podważenia ich wiarygodności.

Przesłuchani w sprawie świadkowie M. W. (k. 449-457), J. C. (2) (k. 462 oraz k. 472-477), M. D. (k. 490-493) wskazali, że nie pamiętają powodów. Świadczenie zeznawali na temat ogólnych kwestii związanych z funkcjonowaniem kredytów i finansowaniem banku oraz konstrukcji umów.

Powodowie w pierwszym rzędzie domagali się ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego pożyczki wynikającego z umowy pożyczki nr (...) z dnia 17.05.2005 r. i zapłaty z tego tytułu. Na wypadek gdyby Sąd uznał, że umowa jest ważna i skuteczna, powodowie zgłosili roszczenie ewentualne zapłaty z tytułu zastosowania w umowie abuzywnych postanowień dotyczących indeksacji.

Dla oceny zasadności roszczeń powodów konieczne zatem będzie ustalenie następującej kolejności:

- dokonanie oceny, czy zawarta umowa z uwagi na jej konstrukcję jest ważna i jaki jest jej rzeczywisty charakter,
- analiza umowy w zakresie zawarcia w niej klauzul abuzywnych dot. mechanizmu indeksacji ewentualnego wpływu ww. klauzul na dalszy byt prawny całej umowy bądź jej poszczególnych postanowień,
- ocena czy pozwany pouczył powodów o ryzyku związanym z zawarciem umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej oraz ewentualnego wpływu na ważność całej umowy,

- w przypadku ustalenia, że nie istnieje między stronami stosunek umowy kredytu, dokonanie oceny zasadności roszczenia o zapłatę.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że powodowie wbrew twierdzeniom pozwanego mieli interes prawny w żądaniu ustalenia nieistnienia pomiędzy stronami stosunku umownego na podstawie art. 189 k.p.c. Zgodnie z art. 189 k.p.c. można domagać się stwierdzenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, jeżeli strona ma w tym interes prawny, rozumiany jako obiektywną potrzebę usunięcia wątpliwości lub niepewności co do istnienia lub charakteru stosunku łączącego ją z inną stroną. Przyjmuje się również, że interesu w wytoczeniu powództwa o ustalenie nie ma, jeżeli swój cel strona może osiągnąć formułując dalej idące żądanie, które będzie czynić zadość jej potrzebom, np. w formie żądania zwrotu świadczeń spełnionych na podstawie nieistniejącego lub nieważnego stosunku prawnego.

W ocenie Sądu powodowie mają interes prawny w wystąpieniu z żądaniem pozwu, a polega on na tym, że w istocie domagają się definitywnego usunięcia niepewności prawnej co do istnienia nawiązanego na podstawie umowy stosunku prawnego lub jego treści w przypadku wyeliminowania niektórych ich postanowień z uwagi na ich niedozwolony charakter. Zgodnie z art. 385¹ k.c. skutkiem eliminacji takich postanowień nie zawsze musi być upadek całej umowy, gdyż co do zasady powinna ona obowiązywać dalej w zmienionej treści. W przypadku umowy długoterminowej, jakim jest objęta pozwem umowa pożyczki, żądanie zwrotu kwot wypłaconych lub wpłaconych może wynikać z różnych przyczyn, zatem samo rozstrzygnięcie o uwzględnieniu lub oddaleniu żądania zapłaty na tle takiej umowy nie zawsze wyeliminuje wątpliwości co do jej istnienia lub treści. Taką możliwość daje natomiast rozstrzygnięcie o żądaniu ustalenia nieważności lub nieistnienia stosunku prawnego, jakim jest umowa pożyczki wskutek jej upadku spowodowanego następczym powołaniem się przez pożyczkobiorcę – konsumenta – na niedozwolony charakter niektórych jej zapisów, względnie ustalenie, że te zapisy nie są dla niego wiążące (są bezskuteczne).

W zakresie zarzutu pozwanego dotyczącego nadużycia prawa podmiotowego przez powodów w rozumieniu art. 5 k.c., wskazać należy, że przepis art. 5 k.c. stanowi, że nie można czynić ze swego prawa użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonanie prawa i nie korzysta z ochrony. Sąd w wytoczonym przez powodów powództwie nie dostrzega sprzeczności ani ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa ani z zasadami współżycia społecznego. W toku postępowania ocenie podlega treść umowy oraz okoliczności bezpośrednio związane z jej zawarciem z chwili jej podpisania. W związku z tym, badaniu podlega czynność prawna, na którą większy wpływ miał pozwany jako podmiot posiadający silniejszą pozycję gospodarczą. Zaznaczyć należy, że powodowie swe roszczenia opierają przede wszystkim na abuzywności postanowień umownych, a nie fakcie, że doszło do wzrostu kursu waluty do której był indeksowany kredyt. Celem wytoczenia powództwa jest przesądzenie czy umowa po pierwsze wiąże strony, a jeśli tak to w jakim zakresie. Powyższe nie spełnia przesłanek wskazanych w art. 5 k.c.

Zgodnie z treścią przepisów art. 58 § 1-3 k.c. nieważna jest czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy. Nieważna jest też czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana.

Zgodnie z art. 720 § 1 k.c. umowę pożyczki rozumie się jako umowę, w której dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność określoną ilość pieniędzy, a biorący zobowiązuje się do zwrotu tej samej ilości pieniędzy. Dodatkowo, stosownie do art. 78 ustawy Prawo bankowe, do umów pożyczek pieniężnych zawieranych przez bank stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zabezpieczenia spłaty i oprocentowania kredytu. Należy zaznaczyć, że dotychczasowe orzecznictwo Sądów powszechnych, Sądu Najwyższego jak i (...) może być stosowane analogicznie do spraw dotyczących umów pożyczki indeksowanej lub denominowanej do waluty obcej.

Pożyczka udzielona powodom miała charakter pożyczki indeksowanej. Kwota pożyczki była ustalona w PLN i dopiero w efekcie zabiegu waloryzacyjnego przeliczono ją na (...). Fakt zawarcia umowy pożyczki indeksowanej do (...) co do zasady nie był między stronami sporny. Sąd w zakresie treści umowy i czynności ją poprzedzających oparł się na dokumentach złożonych przez obie strony, w tym umowie pożyczki, jak również zeznaniach powodów i świadków. Sporne były natomiast między stronami jej określone postanowienia oraz inne około kontraktowe czynności wzajemne stron. Sąd, zatem w pierwszej kolejności odniesie się do samej umowy pożyczki, która ze swej istoty charakteryzuje się skomplikowaną siatką pojęć zawartych w jej postanowieniach.

Zawarta przez strony 17 maja 2005 r. umowa jest właśnie taką umową pożyczki. W wykonaniu umowy bank wydał (udostępnił) pożyczkobiorcą określoną ilość pieniędzy w złotych. Pożyczkobiorcy zaś byli zobowiązani do zwrotu takiej samej ilości pieniędzy wraz z odsetkami wynikającymi z oprocentowania zobowiązania. Zawarte w niej były elementy przedmiotowo istotne umowy pożyczki. Bank udzielał pożyczki w kwocie 43.001,79 zł (następnie kwota została zwiększona aneksem do umowy), pożyczkobiorcy mieli to zwrócić uiszczając 180 miesięcznych rat kapitałowo-odsetkowych, w tym o miesiący karencji.

Oceny postanowień przedmiotowej umowy nie zmienia fakt, że kwota udzielonej pożyczki miała być indeksowana kursem waluty obcej przez przeliczenie wysokości sumy kredytowej wypłaconej w walucie polskiej na walutę obcą, ustalenie rat spłaty w walucie obcej i następnie przeliczanie wartości konkretnych spłat dokonywanych w walucie polskiej na walutę obcą i odpowiednie do tego określanie wysokości pozostałego do spłaty zadłużenia w tej właśnie walucie (...).

Art. 358¹ § 2 k.c. wprost przewiduje możliwość zastrzeżenia w umowie, że wysokość zobowiązania, którego przedmiotem od początku jest suma pieniężna, zostanie ustalona według innego niż pieniądź miernika wartości. W orzecznictwie sądowym zgodnie przyjmuje się przy tym, że w omawianym przepisie chodzi o pieniądź polski, a innym miernikiem wartości może być również waluta obca (wyroki SN w sprawie I CSK 4/07, I CSK 139/17, uzasadnienie wyroku SN w sprawie V CSK 339/06).

Zważywszy, że postanowienia umowy wyraźnie wskazują, że Bank udziela pożyczki w złotych polskich, a jej spłata następuje przez pobieranie należnych rat z rachunku prowadzonego również w tej walucie, nie ulega wątpliwości, że strony zamierzały zawrzeć umowę pożyczki w tej właśnie walucie, która była jednocześnie walutą zobowiązania, jak i jego wykonania.

Umowa stron zawiera zatem elementy przedmiotowo istotne, które mieszczą się w konstrukcji umowy pożyczki i stanowią jej w pełni dopuszczalny oraz akceptowany przez ustawodawcę wariant.

Istotą pożyczki indeksowanej - z którą mamy do czynienia na gruncie niniejszej sprawy - jest dodatkowo to, że strony umówiły się, że kwota kapitału pożyczki wyrażona początkowo w walucie polskiej (43.001,79 zł) zostanie, w drodze indeksacji, przeliczona na walutę obcą i oprocentowana w sposób właściwy dla tej waluty. Powodowie wnioskowali o pożyczkę określając jej kwotę jako indeksowaną do waluty wymiennej, tj. franka szwajcarskiego (...), która została wypłacona zgodnie z umową w złotówkach, zaś wysokość zadłużenia w walucie kredytu (...), obliczana była według kursu kupna waluty względem waluty krajowej, tj. złotych polskich, w momencie wypłaty środków pieniężnych (§ 2 ust. 2 umowy). W momencie wypłaty pożyczki w złotówkach, po stronie powodów powstało zatem zobowiązanie do zwrotu równowartości tej kwoty w walucie indeksacji.

W świetle postanowień umowy pożyczki zawartej w dniu 17 maja 2005 r. nie budzi zatem wątpliwości, że strony zgodnie postanowiły, że pożyczka adekwatnie do postulatu powodów zostanie udzielona i wypłacona w złotych polskich i w tej samej walucie będzie odbywała się jej spłata, przy założeniu jednak, że w obu przypadkach będzie ona indeksowana do kursu waluty obcej, czyli franka szwajcarskiego.

Kwota udzielonej pożyczki została ściśle oznaczona w umowie – 43.001,79 zł. Pożyczkobiorcy zobowiązani są do zwrotu tego świadczenia (udzielonej i wykorzystanej pożyczki), tyle że według wartości ustalonej w klauzuli

indeksacyjnej. W sposób oczywisty jest to związane z ryzykiem, że na przestrzeni obowiązywania umowy dojdzie do zmiany wartości tej waluty w porównaniu do polskiego złotego. Ryzyko to rekompensowane jest niższym oprocentowaniem tego typu pożyczki. Różnica pomiędzy kursem kupna, a kursem sprzedaży waluty jest też oczywista dla każdego przeciętnego konsumenta. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 24 maja 2012 r., wydanym w sprawie o sygnaturze akt II CSK 429/11, biorący kredyt, zwłaszcza długoterminowy z przeliczeniem zobowiązań okresowych (rat spłacanego kredytu) według umówionej waluty (klauzula walutowa) ponosi ryzyko polegające albo na płaceniu mniejszych rat w walucie kredytu, albo większych, niż to wynika z obliczenia w tej walucie, gdyż na wysokość każdej raty miesięcznej wpływa wartość kursowa waluty kredytu w stosunku do waloryzacji tego kredytu. Oznacza to, że w umowę kredytu bankowego co do zasady wpisana jest niepewność co do wielkości ostatecznych kosztów udzielonego kredytu, które wiążą się z jego udzieleniem i które ostatecznie obciążą pożyczkobiorcę.

Wykorzystanie mechanizmu indeksacji, w ocenie Sądu, co do zasady nie narusza natury umowy pożyczki. Umowy pożyczki indeksowanej do waluty obcej mogły i nadal mogą funkcjonować w obrocie i same w sobie nie są sprzeczne z powszechnie obowiązującymi przepisami ustaw.

Nadto umowa stron jest dopuszczalna w świetle treści art. 353¹ k.c., zgodnie z którym strony zawierając umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego.

Istota zawartej przez strony umowy polegała na stworzeniu przez Bank możliwości wykorzystania przez powodów określonej kwoty pieniędzy w walucie polskiej z obowiązkiem zwrotu w określonym czasie jej równowartości wyrażonej przez odniesienie do miernika w postaci kursu waluty szwajcarskiej. Nie była zatem to w żadnej mierze pożyczka udzielona w walucie obcej, niezależnie od tego, w jaki sposób, z jakich źródeł i w jakiej walucie powodowie pozyskiwali środki na spłacenie pozwanemu kwoty pożyczki, a nadto jak pozwany księgował te pożyczki w swoich księgach rachunkowych po ich udzieleniu, skoro przedmiotem zobowiązań obu stron od początku była waluta polska.

Ryzyko zmiany kursu waluty obcej przyjętej jako miernik wartości świadczenia w walucie polskiej z zasady może wywoływać konsekwencje dla obu stron – w przypadku podwyższenia kursu podwyższając wartość zobowiązania pożyczkobiorców w stosunku do pierwotnej kwoty wyrażonej w walucie wypłaty, a w przypadku obniżenia kursu - obniżając wysokość jego zadłużenia w tej walucie, a tym samym obniżając wysokość wierzycelności Banku z tytułu spłaty kapitału pożyczki w stosunku do kwoty wypłaconej.

Trudno zatem uznać, aby konstrukcja umowy kredytu indeksowanego kursem waluty obcej była sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego, skoro ryzyko takiego ukształtowania stosunku prawnego obciąża co do zasady obie strony. Nie ma również przeszkód, by strony w umowie określiły sposób ustalania kursu dla uniknięcia wątpliwości na tym tle w toku wykonywania umowy. Umowy tego rodzaju wiążą się ze znacznym ryzykiem dla kredytobiorców, ale na poziomie porównywalnym z niewątpliwie dopuszczonym przez prawo kredytem walutowym, wypłacanym i spłacanym w (...). Zamieszczenie postanowień w tym zakresie samo w sobie nie narusza zatem przepisów prawa, zasad współżycia społecznego, ani nie jest sprzeczne z naturą zobowiązania pożyczkowego.

Odnosząc się z kolei do podniesionych przez powodów zarzutów dotyczących niedozwolonego charakteru poszczególnych postanowień umowy należy wskazać, co następuje.

Zgodnie z § 2 ust. 2 umowy pożyczki była indeksowana kursem (...) według Tabeli Kursów Walut Obcych obowiązującej w Banku w dniu uruchomienia pożyczki lub transzy. Stosownie zaś do § 7 ust. 1 umowy i § 8 ust. 3 regulaminu pożyczkobiorca zobowiązał się do spłaty kwoty pożyczki w (...), ustalonej zgodnie z § 2 w złotych polskich z zastosowaniem kursu sprzedaży (...) obowiązującego w dniu płatności raty pożyczki, zgodnie z tabelą kursów walut obcych Banku. W § 9 ust. 4, § 10 ust. 4-5, § 11 ust. 4-5, § 12 ust. 3 oraz § 13 ust. 4 regulaminu wskazano, że do przewalutowania całego wymagalnego zadłużenia, wcześniejszej spłaty, ustalenia wysokości prowizji za wcześniejszą

splątę, przewalutowania kredytu z PLN na walutę obcą, ustalenie prowizji za podwyższenie kwoty kredytu, odnowienia zabezpieczeń stosuje się kurs sprzedaży dewiz obowiązujący w Banku w Tabeli Kursów Walut Obcych.

Ustalony w umowie z konsumentami sposób ustalania kursu waluty indeksacyjnej przyjmowanego do rozliczeń umowy może być przedmiotem oceny, czy nie stanowi postanowienia niedozwolonego. Zgodnie bowiem z art. 385¹ k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem, które kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami lub rażąco naruszając jego interesy, nie są wiążące, jeżeli nie zostały uzgodnione indywidualnie. Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (§ 1). Nieuzgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu, co w szczególności odnosi się do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanego konsumentowi przez kontrahenta (§ 3). Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem „wszelkie klauzule sporządzone z wyprzedzeniem będą klauzulami pozbawionymi cechy indywidualnego uzgodnienia i okoliczności tej nie niweczy fakt, że konsument mógł znać ich treść”, przy czym uznanie, że treść danego postanowienia umownego została indywidualnie uzgodniona wymagałoby wykazania, że „konsument miał realny wpływ na konstrukcję niedozwolonego (abuzywnego) postanowienia wzorca umownego”, a „konkretny zapis był z nim negocjowany” (vide wyrok SA w Warszawie z 14 czerwca 2013 r. w sprawie VI ACa 1649/12 oraz wyrok SA w Poznaniu z 6 kwietnia 2011 r. w sprawie I ACa 232/11).

Konieczne jest też ustalenie czy opisane wyżej postanowienia dotyczą świadczeń głównych stron czy tylko się do nich pośrednio odnoszą.

Przez „główne” świadczenia stron rozumiano przede wszystkim te, które są objęte postanowieniami przedmiotowo istotnymi danej umowy nazwanej (tak też M. Jagielska, Niedozwolone klauzule; M. Bednarek, P. Mikłaszewicz, w: System PrPryw, t. 5, 2019, s. 804; ponadto wyr. SN z 8.6.2004 r., I CK 635/03, Legalis; wyr. SA w Warszawie z 29.12.2010 r., VI ACa 403/10, Legalis). W praktyce oznaczać to będzie najczęściej postanowienia „określające” cenę albo wynagrodzenie (przede wszystkim wysokość), na co przepis wprost wskazuje, oraz „określające” świadczenie wzajemne przedsiębiorcy (towar, usługę). Przy ustalaniu, czy dane postanowienie określa „główne” świadczenie strony, zwłaszcza w przypadku umów nienazwanych, za użyteczne należy uznać dokonane w polskiej doktrynie rozróżnienie **świadczeń „głównych” i „ubocznych”** (zob. np. R., O., Zobowiązania 2014, s. 49). Na tej podstawie wypadnie np. uznać, że postanowienie dotyczące odsetek należnych w przypadku opóźnienia zapłaty ceny nie „określa” świadczenia głównego w postaci ceny, tylko dotyczy świadczenia ubocznego. Podobnie rzecz się przedstawia, gdy chodzi o klauzule, których zastosowanie wywiera wpływ na wysokość świadczenia „głównego”, np. klauzule waloryzacyjne (tak M. Jagielska, Niedozwolone klauzule; M. Bednarek, P. Mikłaszewicz, w: System PrPryw, t. 5, 2019, s. 806; zob. też post. SN z 6.1.2005 r., III CZP 76/04, Prok. i Pr. 2005, Nr 11, poz. 40; uchw. SN z 29.6.2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, Nr 7–8, poz. 87; wyr. SA w Warszawie z 16.1.2019 r., V ACa 814/17, Legalis; odmiennie K. Zagrobelny, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz KC 2017, s. 743). Zakres zastosowania wyłączenia ogranicza także, fakt posłużenia się przez ustawodawcę terminem „postanowienie określające główne świadczenie”, a nie „dotyczące” takiego świadczenia. Ten ostatni termin wydaje się szerszy. Nie jest zatem zasadne stawianie znaku równości między tymi terminami (tak Ł., Ochrona 2001, s. 99); zob. też wyr. (...) z 30.4.2014 r. (C-26/13, Á. K. i H. R. v. (...), EU:C:2014:282). Powyższe oznacza, że sformułowanie „postanowienia określające główne świadczenia stron” należy co do zasady rozumieć wąsko (por. wyr. SA w Łodzi z 20.7.2017 r., I ACa 1512/15, orzeczenia.ms.gov.pl; wyr. SN z 8.6.2004 r., I CK 635/03, L.; wyr. SA w Katowicach 20.12.2017 r., I ACa 538/17, L.. Ponadto zob. wyr. SN z 8.11.2012 r., I CSK 49/12, L., oraz wyr. SN z 4.11.2011 r., I CSK 46/11, L., w których przyjęto, że zasięg pojęcia „świadczenie główne” musi być zawsze ustalany in casu z uwzględnieniem wszystkich postanowień oraz celu zawieranej umowy) (patrz: KC T. I red. Pietrzykowski 2020, wyd. 10/Popiołek).

W związku ze stanowiskiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ((...)), zajęтым w wyroku z dnia 3 października 2019 r. w sprawie (...) na tle wykładni dyrektywy (...), i podtrzymanym tam poglądem dotyczącym natury klauzul wymiany (indeksacyjnych), które wprowadzając do umów kredytowych ryzyko kursowe, określają faktycznie główny przedmiot umowy (pkt 44 powołanego wyroku), postanowienia w tym zakresie podlegają kontroli w celu

stwierdzenia, czy nie mają charakteru niedozwolonego, jeżeli nie zostały sformułowane jednoznacznie (art. 385⁽¹⁾§ 1 zd. drugie k.c.). W przypadku uznania ich za niedozwolone konieczne staje się również rozważenie skutków tego stanu rzeczy.

Nie ulega wątpliwości, że powodowie zawarli umowę jako konsumenci w rozumieniu art. 22¹ k.c. Okoliczność ta nie była kwestionowana przez pozwanego na żadnym etapie postępowania.

Przechodząc do oceny kwestionowanych postanowień wskazać trzeba, że dotyczyły one tzw. mechanizmu indeksacji. Przewidywały, że wysokość zobowiązania stron będzie wielokrotnie przeliczana z zastosowaniem dwóch rodzajów kursu waluty indeksacyjnej. Kwota pożyczki wypłaconej w PLN miała zostać przeliczona na (...) według kursu kupna tej waluty opublikowanej w bliżej nieokreślonej tabeli obowiązującej w Banku (§ 2 ust. 2 umowy). Następnie raty potrącane w PLN miały być przeliczane na (...) według kursu sprzedaży publikowanego w tak samo niezdefiniowanej tabeli (§ 7 ust. 1 umowy).

Bezspornie mechanizm (konkretny sposób) ustalania kursu nie został opisany w żaden sposób ani w umowie, ani w regulaminie. W żaden bowiem sposób nie zdefiniowano, jak powstaje tabela zawierająca te kursy, co oznacza, że pozwany miał swobodę w zakresie ustalania kursu waluty indeksacyjnej.

W ocenie Sądu nie ulega wątpliwości, że umowa stron została zawarta na podstawie wzoru opracowanego i stosowanego przez Bank. Powodowie mogli wybrać rodzaj pożyczki, która najbardziej im odpowiadał, uzgodnić kwotę pożyczki w walucie polskiej, natomiast nie uzgadniano z nimi wszystkich pozostałych postanowień, w szczególności nie uzgadniano tego, czy mogą skorzystać z innego kursu waluty niż przyjmowany przez pozwanego. Świadek M. W. zeznała „Nie pamiętam czy powodowie negocjowali warunki. Generalnie klient zawsze miał możliwość złożenia pisemnego wniosku o warunki, których oczekiwał. Rozpatrzenie wniosku odbywało się na poziomie centrali. O ile dobrze pamiętam, nie było ograniczeń w sprawie negocjacji” (odp. na pyt. 8 i 9 k. 451v), a ponadto wskazała, że nie ma wiedzy jak bank ustalał Tabele Kursów Walut Obcych (odp. na pyt. 14 k. 452). Świadek J. C. (2) jest kierownikiem Departamentu Kontroli Księgowej w pozwanym banku. W swoich zeznaniach wskazał „(...)Tabela kursowa Banku służy do wszystkich operacji walutowych pomiędzy Bankiem i klientami (nie dotyczy tylko operacji związanych z kredytami indeksowanymi). Jest to oferta banku więc oczywiście żaden klient nie uczestniczył i nie uczestniczy w jej przygotowaniu, podobnie jak żaden klient nie uczestniczy w określaniu ceny produktu w sklepie ani nie jest ze sposobem ustalania tej ceny zapoznawany. Nie znaczy to, że kupuje towar po cenie określonej pierwotnie przez sklep” (zeznania świadka k. 476). Kolejny świadek M. D. zeznała, że „Wątpliwości były wyjaśniane, jeśli klient na tym etapie wносił o negocjacje postanowień z umowy, przyjmowałam od klienta treść spisanych oczekiwań i przysyłałam pismo do analityków, którzy wydawali tą decyzję. Na czas rozstrzygnięcia, odkładaliśmy podpisanie umowy kredytowej” (odp. na pyt. 21 k. 490v). Powód zeznał „Umowę otrzymaliśmy do podpisu, nie można się było wcześniej z nią zapoznać. Nie było ograniczeń czasowych na zapoznanie się z dokumentami. Przedstawiciel banku przedstawił nam co zawiera ta umowa, na jaki okres jest spłata. Nie zadawałem pytań, czy próśb o możliwe zapoznanie się z dokumentami w domu. Nie było negocjacji dot. sposobu ustalania kursu waluty.(...) nie miałem wpływu na treść umowy. Nie miałem informacji wg jakiego kursu moja rata jest przeliczana. (...) Nie wiedziałem jak bank będzie ustalał kurs.” (protokół rozprawy k. 488v-489). Powyższe jednoznacznie wskazuje na to, że powodowie nie mieli wpływu ani praktycznych możliwości negocjacji umowy w zakresie wysokości kursu waluty (...) stosowanej przez Bank w celu określenia ich zobowiązania.

W tym stanie rzeczy nie ma podstaw do przyjęcia, że postanowienia umowy w zakresie mechanizmu ustalania kursu waluty, wyznaczającego wysokość zobowiązania powodów względem pozwanego, został w przypadku umowy stron uzgodniony indywidualnie.

Z uwagi na to, że powodowie wskazywali, iż ww. postanowienia są niedozwolone, należało rozważyć, czy – jeżeli dotyczą głównego przedmiotu umowy – są wystarczająco jednoznaczne i czy wynikające z nich prawa lub obowiązki stron zostały ukształtowane sprzecznie z dobrymi obyczajami lub w sposób rażąco naruszający interesy powodów jako konsumentów. Kwestionowane postanowienia przewidują indeksację pożyczki kursem waluty obcej i odwołują się do

tabeli, co do której wskazano jedynie, że chodzi o tabelę obowiązującą w banku, bez wskazania, w jaki konkretnie sposób jest ona ustalana i jak ustalane są umieszczone tam kursy walut. To zaś nie pozwala na jednoznaczne określenie zakresu tych postanowień i konsekwencji płynących dla pożyczkobiorców. Trudno uznać, aby tak sformułowane postanowienia były wystarczająco jednoznaczne. Podkreślenia wymaga, że kwestionowane postanowienia wskazywały na dwa rodzaje kursów – kurs kupna do ustalenia wysokości pożyczki w tej walucie po jego wypłacie w walucie polskiej oraz kurs sprzedaży do ustalenia wysokości kolejnych rat spłaty w PLN i spłaty całego zadłużenia w przypadku wypowiedzenia. Zważywszy, że sposób ustalania tych kursów nie został określony w umowie, oznacza to, że mogły być one wyznaczane jednostronnie przez Bank. Nie zmienia tego okoliczność, że w pewnym zakresie Bank mógł doznawać pewnych ograniczeń dotyczących wyznaczania kursu z uwagi na działania regulatora rynku, czy z uwagi na sytuację gospodarczą, gdyż nadal były to czynniki niezależne od pożyczkobiorców, na które pożyczkobiorcy nie mieli żadnego wpływu. Na tle tak ukształtowanych postanowień dotyczących kursu waluty, która ma być miernikiem waloryzacji (przeliczania) zobowiązań wynikających z umowy kredytu bankowego utrwalony jest pogląd, że mają one charakter niedozwolony, gdyż są „nietransparentne, pozostawiają pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron” (uzasadnienie wyroku SN w sprawie V CSK 382/18 i przywołane tam orzecznictwo). Wysokość pożyczki w walucie obcej, na którą ma być przeliczony po wypłacie w walucie polskiej, a następnie wysokość, w jakiej spłaty w walucie polskiej będą zaliczane na spłatę pożyczki wyrażonej w walucie obcej, zależy bowiem wyłącznie od jednej ze stron umowy. Oznacza to, że po zawarciu umowy pożyczkobiorcy (powodowie) mieli ograniczoną możliwość przewidzenia wysokości zadłużenia w (...) po wypłacie pożyczki w PLN, skoro kursy wymiany określić miał Bank. Co więcej, uprawnienie do określania kursów wymiany dawało Bankowi możliwość wpływania na wysokość zobowiązania do spłaty w PLN w całym okresie wykonywania umowy. W sposób dowolny mógł kształtować wysokość zobowiązania powodów w walucie, w jakiej spłacali pożyczkę. Tym samym uzyskał też narzędzie do potencjalnego zminimalizowania niekorzystnych dla siebie skutków zmiany kursów na rynku międzybankowym lub zmian w zakresie oprocentowania (obniżka stopy bazowej), gdyż teoretycznie mógł je rekompensować podwyższeniem kursu sprzedaży przyjętego do rozliczenia spłat pożyczki.

W ocenie Sądu przyznanie sobie przez pozwanego we wskazanych postanowieniach jednostronnej kompetencji do swobodnego ustalania kursów przyjmowanych do wykonania umowy prowadzi do wniosku, że były one sprzeczne z dobrymi obyczajami i naruszały rażąco interesy powoda w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., oceniane na datę zawarcia umowy (art. 385² k.p.c. – por. uchwała SN z 20.06.2018 r. w sprawie III CZP 29/17).

Takie rozwiązania dawały bowiem Bankowi, czyli tylko jednej ze stron stosunku prawnego, możliwość przerwania na powodów całego ryzyka wynikającego ze zmiany kursów waluty indeksacyjnej i pozostawiały mu całkowitą swobodę w zakresie ustalania wysokości ich zadłużenia przez dowolną i pozbawioną jakichkolwiek czytelnych i obiektywnych kryteriów możliwość ustalania kursu przyjmowanego do rozliczenia spłaty kredytu. Nie ma zaś znaczenia, czy z możliwości tej Bank korzystał, ani to, czy w toku wykonywania umowy zmienił swoje zasady na bardziej transparentne. Dla uznania postanowienia umownego za niedozwolone wystarczy bowiem taka jego konstrukcja, która prowadzi do obiektywnej możliwości rażącego naruszenia interesów konsumenta, przy czym zgodnie z art. 385² k.c. ewentualna abuzywność postanowień umowy podlega badaniu na datę jej zawarcia z uwzględnieniem towarzyszących temu okoliczności i innych umów pozostających w związku z umową objętą badaniem (patrz: uchwała SN z 20.06.2018 r. w sprawie III CZP 29/17). Skoro zatem dla oceny abuzywności zapisów umowy istotny jest stan z daty jej zawarcia, to bez znaczenia dla tej oceny pozostaje, w jaki sposób pozwany wykonywał lub wykonuje umowę, w szczególności to, w jaki sposób ustalał, czy też ustala swoje kursy, czy odpowiadały one kursom rynkowym, w jaki sposób pozyskiwał środki na prowadzenie akcji pożyczkowej/kredytowej i w jaki sposób księgował, czy też rozliczał te środki oraz środki pobrane od pożyczkobiorców.

W świetle powyższych okoliczności w ocenie Sądu wskazane wyżej postanowienia umowy dotyczące stosowania dwóch różnych rodzajów kursów, które mogły być swobodnie ustalane przez jedną ze stron umowy (Bank) nie zostały uzgodnione indywidualnie z powodami i kształtowały ich zobowiązania w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interes, a zatem miały charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Wylimitowanie wskazanych zapisów i związanie stron umową w pozostałym zakresie, czyli przy zachowaniu postanowień dotyczących indeksacji pożyczki oznaczałoby, że kwota pożyczki wypłaconej powodom powinna zostać przeliczona na walutę szwajcarską, a powodom w terminach płatności kolejnych rat powinni je spłacać w walucie polskiej, przy czym żadne postanowienie nie precyzowałoby kursu, według którego miałyby nastąpić takie rozliczenia. Nie ma przy tym możliwości zastosowania w miejsce wylimitowanych postanowień żadnego innego kursu waluty.

Zgodnie z wiążącą wszystkie sądy Unii Europejskiej wykładnią dyrektywy (...)dokonaną przez (...) w powołanym już wyżej wyroku z dnia 3.10.2019 r. w sprawie (...):

a) w przypadku ustalenia, że w umowie zostało zawarte postanowienie niedozwolone w rozumieniu dyrektywy (którą implementowały do polskiego porządku prawnego przepisy art. 385¹ i nast. k.c.), skutkiem tego jest wyłącznie wylimitowanie tego postanowienia z umowy, chyba że konsument następczo je zaakceptuje,

b) w drodze wyjątku możliwe jest zastosowanie w miejsce postanowienia niedozwolonego przepisu prawa o charakterze dyspozytywnym albo przepisem, który można by zastosować za zgodą stron, o ile brak takiego zastąpienia skutkowałby upadkiem umowy i niekorzystnymi następstwami dla konsumenta, który na takie niekorzystne rozwiązanie się nie godzi (pkt 48, 58 i nast. wyroku (...)),

c) nie jest możliwe zastąpienie postanowienia niedozwolonego przez odwołanie się do norm ogólnych prawa cywilnego, nie mających charakteru dyspozytywnego, gdyż spowodowałoby to twórczą interwencję, mogącą wpłynąć na równowagę interesów zamierzoną przez strony, powodując nadmierne ograniczenie swobody zawierania umów (dotyczy m.in. art. 56 k.c., art. 65 k.c. i art. 354 k.c. - por. w szczególności pkt 57-62 wyroku (...)),

d) w przypadku ustalenia, że wylimitowanie postanowień niedozwolonych powoduje zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy, nie ma przeszkód, aby przyjąć, zgodnie z prawem krajowym, że umowa taka nie może dalej obowiązywać (por. w szczególności pkt 41-45 wyroku (...)),

e) nawet jeżeli skutkiem wylimitowania niedozwolonych postanowień miałyby być unieważnienie umowy i potencjalnie niekorzystne dla konsumenta następstwa, decyzja co do tego, czy niedozwolone postanowienia mają obowiązywać, czy też nie, zależy od konsumenta, który przed podjęciem ostatecznej decyzji winien być poinformowany o takich skutkach (por. w szczególności pkt 66-68 wyroku (...)).

Wyraźnie wskazać przy tym trzeba, że ani prawo unijne, ani prawo polskie nie wymaga, aby w związku z zastrzeżeniem klauzuli abuzywnej konsument bezwzględnie uzyskał możliwość powołania się na nieważność całej umowy (vide wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 15 marca 2012 r. w sprawie (...), J. P. i V. P. przeciwko SOS financ spol. sr.o., (...) -144, pkt 33).

Przenosząc powyższe uwagi na stan faktyczny niniejszej sprawy należy wskazać, że brak możliwości stosowania norm o charakterze ogólnym nie pozwala na sięgnięcie do domniemanej woli stron lub utrwalonych zwyczajów (art. 65 k.c. i art. 56 k.c.), które w odniesieniu do innych stosunków prawnych pozwalałyby na ustalenie wartości świadczenia określonego w walucie obcej np. przez odniesienie się do tej waluty według kursu średniego ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski lub innych kursów wskazywanych przez strony w umowie. Nie ma zwłaszcza możliwości sięgnięcia po przepis art. 358 § 2 k.c., który posługuje się takim właśnie kursem w przypadku możliwości spełnienia świadczenia wyrażonego w walucie obcej. Po pierwsze, świadczenie obu stron było wyrażone w walucie polskiej (wypłata pożyczki i jej spłata następowały bowiem w PLN, a (...) był tylko walutą indeksacyjną). Po drugie, wspomniany przepis nie obowiązywał w dacie zawarcia umowy (wszedł w życie z dniem 24 stycznia 2009 r.), zaś uznanie pewnych postanowień umownych za niedozwolone skutkuje ich wylimitowaniem z umowy już od daty jej zawarcia, co czyni niemożliwym zastosowanie przepisu, który wówczas nie obowiązywał. Nawet gdyby uznać, że art. 358 § 2 k.c. mógłby być stosowany do skutków, które nastąpiły po dacie jego wejścia w życie, to nadal brak byłoby możliwości ustalenia kursu, według którego należałoby przeliczać zobowiązania stron sprzed tej daty, czyli przede wszystkim ustalić wysokości zadłużenia w (...) po wypłacie pożyczki.

Negatywnej oceny sposobu ustalania kursów nie niweczy hipotetyczna możliwość spłaty pożyczki w walucie (...), która mogła wynikać z § 8 ust. 4 regulaminu. Od początku jako rachunek spłaty wskazano rachunek w PLN i to ta konstrukcja kształtowała wykonanie zawartej umowy, a nie było możliwości wypłaty pożyczki w (...).

Należy tu zaznaczyć, że przewidziana w umowie możliwość spłaty pożyczki w walucie nie niwelowała abuzywności zapisów o Bankowej Tabeli Kursów Walut Obcych. Nie istniała bowiem możliwość wypłaty pożyczki w (...).

W ocenie Sądu brak określenia kursów wymiany i możliwości uzupełnienia umowy w tym zakresie prowadzi do wyeliminowania z umowy całego mechanizmu indeksacji, który - określony przy pomocy niedozwolonych postanowień dotyczących kursu wymiany - jawi się w całości jako sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszający interesy kredytobiorcy - konsumenta.

W ocenie Sądu po wyeliminowaniu wskazanych postanowień umowa stron nadal może być wykonywana bez zmiany charakteru jej głównego przedmiotu. Głównym przedmiotem umowy pożyczki jest to, że dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność określoną ilość pieniędzy, a biorący zobowiązuje się do zwrotu tej samej ilości pieniędzy (art. 720 k.c.).

W przypadku umowy stron, po wyeliminowaniu z niej postanowień niedozwolonych, nadal znana jest kwota i waluta pożyczki (43.001,79 PLN zwiększona później aneksem do umowy), okres i termin spłaty (180 miesięcy), wysokość prowizji oraz oprocentowanie. Taka umowa w pełni odpowiada cechom umowy pożyczki wskazanym w art. 720 k.c. oraz 78 pr. bank., jest zgodna z zasadą swobodnego kształtowania stosunków umownych i w żaden sposób nie narusza zasad współżycia społecznego.

Jednakże, kolejnym elementem, mogącym wpłynąć na ważność umowy był fakt czy i jakiej treści zostały udzielone pouczenia powodom przy zawarciu umowy. Powód zeznał, że „Nie pamiętam czy pouczone nas o ryzyku kursowym bądź walutowym.” (k. 488v), powódka zaś zeznała „Nie pamiętam jak wyglądało pouczenie o ryzyku walutowym.” (zeznania powódki – k. 489). Ponadto pełnomocnik pozwanego na rozprawie w dniu 10.05.2022 r. oświadczył „Przyznaje, że w dacie brania pożyczki przez powodów nie był jeszcze sporządzony dokument określony jako informacje dla wnioskodawców ubiegających się o produkty hipoteczne indeksowane do waluty (...), oparte o zmiennej stopie procentowej, a więc w tej sprawie powodowie takie dokumentu nie podpisywali.” W świetle zeznań powodów, którzy wskazali, że nie pamiętają czy zostali pouczeni w sposób wyczerpujący i jasny o ryzykach związanych z zawarciem umowy, to na pozwanym spoczywał obowiązek udowodnienia okoliczności, z których wywodził pozytywne dla siebie skutki procesowe. Pozwany zaś nie przedstawił dowodu, który potwierdziłby aby powodowie zostali dostatecznie poinformowani o ryzyku kursowym w związku z zaciągnięciem kredytu indeksowanego do (...).

W związku z powyższym nie można uznać, że powodowie mieli świadomość zarówno rodzaju zawartej z pozwanym umowy kredytu, jak też wiążących się z tym konsekwencji prawnych i finansowych. Brak pouczenia o ryzyko związanym z udzieleniem kredytu należy oceniać w kontekście nieprawidłowości w procesie udzielania kredytu (tzw. misseling). Powodowie przed zawarciem umowy i w chwili jej zawierania nie zostali prawidłowo pouczeni o ryzyku związanym z zawarciem umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej – pozwany nie przeprowadził na tą okoliczność dowodu przeciwnego. Tym samym powodowie podjęli decyzję o zawarciu umowy kredytu w zaufaniu do instytucji finansowej, jednakże w oparciu o brak pełnej wiedzy o oferowanym produkcie finansowym.

W związku z powyższym uznać należy, że zachowanie pozwanego było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego ponieważ pozwany wykorzystał swoją silniejszą pozycję oraz nie udzielił powodom kompleksowych informacji o zawieranej umowie. Uznać należy, że czynność prawna tj. zawarcie umowy w dniu 17 maja 2005 r. była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego i nie podlega ochronie prawnej. W myśl przepisu art. 58 § 2 k.c. umowa o MillePożyczkę zawarta pomiędzy stronami niniejszego postępowania w dniu 17 maja 2005 r. jest nieważna.

Bez znaczenia dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy pozostawała również późniejsze zmiany tej umowy, wprowadzane na podstawie aneksów. Miałyby one znaczenie, gdyby aneks został zawarty w celu jednoznacznego wyeliminowania

postanowień niedozwolonych, o których abuzyjności pożyczkobiorcy zostali poinformowani lub mieli tego świadomość, a nadto godzili się na ich zastosowanie do przeszłych rozliczeń, w ramach zmiany umowy decydując się na ich wyeliminowanie wyłącznie na przyszłość. Aneksy sporządzone do umowy nie wprowadziły w niej skutecznych istotnych zmian. Dotyczyły one jedynie wysokości udzielonego kredytu oraz daty spłaty każdej z rat pożyczki. Mechanizm indeksacji został w praktyce od początku uznany za bezskuteczny. Treść aneksu nie miała sanować go.

Sąd pominął wnioski stron o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego. Okoliczności, na które miał dowód ten być przeprowadzony okazały się nieistotne dla rozstrzygnięcia sporu. Niniejsze postępowanie ostatecznie wymagało ustalenia czy zawarte postanowienia umowy mają charakter abuzywny – a więc wymagał ustalenia czy są one sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz rażąco naruszają interes konsumentów. Powyższe nie wymagało wiedzy specjalnej biegłego sądowego lecz opierało się na kwestii prawidłowego stosowania przepisów prawa, a analiza i ocena postanowień umownych w kontekście norm prawnych należy do Sądu. Ponadto, wniosek w zakresie dokonania wyliczeń odnosił się do roszczenia ewentualnego, które nie było rozpoznawane przez Sąd w niniejszym postępowaniu, z uwagi na zasadność roszczenia głównego.

Z podanych przyczyn, na podstawie art. 189 k.p.c. w związku z art. 58 § 2 k.c. i art. 720 k.c., powództwo o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego pożyczki wynikającego z umowy pożyczki nr (...) z dnia 17 maja 2005 r. należało uwzględnić, o czym Sąd orzekł jak **w punkcie II sentencji wyroku.**

Z uwagi na powyższe w oparciu o art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 88.654,01 zł o czym orzekł jak **w punkcie I sentencji wyroku.**

Powyższa kwota stanowi sumę świadczeń uiszczonych przez powodów tytułem spłaty rat kapitałowo-odsetkowych w okresie od 16.05.2011 r. do dnia 15.01.2021 r.. Nie była ona sporna między stronami, wynikała ona z dokumentów pochodzących zarówno od powodów jak i pozwanego. Pozwany nie kwestionował zaświadczenia przedłożonego przez powodów. Strona powodowa mogła żądać zwrotu całej uiszczonej kwoty od pozwanego Banku, natomiast zdecydowała dochodzić się w toku niniejszego postępowania jedynie jej części. Dokonanie zsumowania wpłat dokonanych przez powodów nie stanowi skomplikowanego działania matematycznego. Ponadto, pełnomocnik pozwanego oświadczył na rozprawie w dniu 10.05.2022 r., że nie kwestionuje dokonanych przez powodów wyliczenia w zakresie żądania głównego (protokół rozprawy k. 489).

Bezasadne jest powoływanie się na przez Bank na brak obowiązku zwrotu świadczenia z uwagi na przepisy art. 411 k.c., gdyż w pkt. 1 tej regulacji wyraźnie wskazano, że nie dotyczy on sytuacji, w której zwrot ma dotyczyć świadczenia spełnionego m.in. w wykonaniu nieważnej czynności prawnej – jak w sprawie niniejszej.

Strona powodowa spłacając kredyt nie spełniała również świadczeń z tytułu umowy przed nadejściem terminu ich wymagalności (art. 411 pkt 4 k.c.), skoro z uwagi na nieważność umowy nie była zobowiązana do takich spłat, a co najwyżej do zwrotu świadczenia nienależnego, jakim stała się wypłacona jej kwota kredytu.

Pozwany podniósł zarzut przedawnienia roszczeń dochodzonych przez powodów w toku niniejszego postępowania. Pobranie środków z rachunku bankowego powodów przez Bank następowało w wyniku nieważnej czynności prawnej i nie można tego określić jako świadczenia okresowego. Zastosowanie zatem znajdzie co do zasady w niniejszej sprawie dziesięcioletni termin przedawnienia, albowiem roszczenie powodów powstało przed zmianą przepisów wprowadzonych ustawą z 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 poz. 1104). Zgodnie bowiem z art. 5 ust. 3 ww. ustawy do przysługujących konsumentowi roszczeń powstałych przed dniem wejścia jej w życie i w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, których terminy przedawnienia są określone w art. 118 i art. 125 § 1 kodeksu cywilnego, stosuje się jego przepisy w brzmieniu dotychczasowym. Skoro zatem pozwany wskazuje że uległo przedawnieniu roszczenie dochodzone przez powoda za okres od dnia 16.05.2011 r. do 15.01.2021 r. to w dacie wejścia w życie zmienianych przepisów – 9 lipca 2018 r. – dziesięcioletni termin przedawnienia nie upłynął, a zatem ma on zastosowanie w dalszym ciągu w zakresie roszczeń powodów z tytułu zapłaty. Należy odwołać się też do wyroków (...) z dnia 22.04.2021 r. w sprawie (...)i z dnia 10.06.2021 r. w sprawie (...)oraz w połączonych sprawach od (...)uznając w tej mierze zarzut za bezskuteczny. Zgodnie z

wyrokami (...), przepisy dyrektywy (...)w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich sprzeciwiają się przedawnieniu roszczeń konsumenckich, mających na celu stwierdzenie, że dane postanowienia umowne mają charakter nieuczciwy, jednak nie sprzeciwiają się przedawnieniu roszczeń restytucyjnych będących następstwem takiego stwierdzenia. Co więcej, bieg terminu przedawnienia takich roszczeń nie może się skończyć przed datą powzięcia przez konsumenta wiedzy o niedozwolonym charakterze takiego postanowienia, względnie przed dniem, w którym przy zachowaniu przeciętnej staranności wiedzę taką mógł obiektywnie rzecz biorąc powziąć. „Należy zauważyć, że termin przedawnienia może być zgodny z zasadą skuteczności tylko wtedy, gdy konsument miał możliwość poznania swoich praw przed rozpoczęciem biegu lub upływem tego terminu.”(teza 46 do wyroku (...) (...)). Nie oznacza to jednak, że zdarzenie to nie może nastąpić później to jest pomiędzy dowiedzeniem się o wadach umowy np. od adwokata, a momentem złożenia pozwu w sądzie. Powodowie zeznali na rozprawie w dniu 10.05.2022 r., że o możliwości wystąpienia z powództwem do Sądu w związku z zawartą umową pożyczki indeksowanej do (...) dowiedzieli się w 2020 „Dwa lata temu zorientowaliśmy się, że z umową jest coś nie tak. Dowiedzieliśmy się o tym z informacji medialnych i postanowiliśmy coś z tym zrobić.” (zeznania powoda – k. 489).

Wskazano tam również, że zasadę skuteczności ochrony praw konsumentów „...należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie krajowemu uregulowaniu przewidującemu, że wytoczone przez konsumenta powództwo o zwrot kwot nienależnie wypłaconych na podstawie nieuczciwych warunków umownych w rozumieniu dyrektywy (...)lub warunków sprzecznych z wymogami dyrektywy (...) podlega trzyletniemu terminowi przedawnienia rozpoczynającemu bieg w dniu, w którym nastąpiło bezpodstawne wzbogacenie.” (teza 66 do wyroku (...) z dnia 22.04.2021 r. w sprawie w sprawie (...)). Podnoszono jednak, że z uwagi na tak krótki okres przedawnienia w prawie krajowym – 3 lata, nie można tego uznać za czas możliwy na podjęcie stosownej reakcji przez konsumenta. Podobnie wcześniej omawiany wyrok (...) dotyczy 5 letniego okresu przedawnienia liczonego w prawie francuskim od dnia zawarcia umowy. W prawie polskim okres przedawnienia tego typu roszczeń wynosił 10 lat tak więc jest w ocenie Sądu dostatecznym na pozyskanie stosownej wiedzy i podjęcie kroków procesowych przez konsumenta.

Podobne stanowisko do wyroku (...), w dniu 7 maja 2021 r. zajął polski Sąd Najwyższy. Sąd uznał, iż rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia rozpoczyna się w momencie zakwestionowania umowy frankowej - złożenia reklamacji, wystosowanie wezwania do zapłaty, złożenia pozwu w Sądzie.

Powodowie żądali zasądzenia odsetek od kwoty 88.654,01 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 03.12.2020 r. do dnia zapłaty i to żądanie zostało uwzględnione jedynie w części – co do zasądzenia odsetek za opóźnienie jednakże od innej daty początkowej. Żądanie powoda zostało uznane przez Sąd za zasadne od dnia 11.05.2022 r. tj. od dnia następnego po dniu rozprawy, podczas której powodowie zostali pouczeni przez Sąd o skutkach związanych z ustaleniem nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu i zapłaty z tego tytułu lub zapłaty z tytułu bezskuteczności poszczególnych postanowień umownych. Do tego czasu powodowie, jako konsumenci mogli po pouczeniu Sądu wyrazić chęć kontynuowania umowy i cofnąć powództwo. Tak więc ostatecznie dopiero z tą chwilą pozwany znalazł się w opóźnieniu.

W związku z tym, Sąd na podstawie art. 481 § 1 k.c. zasądził odsetki za opóźnienie od dochodzonej kwoty od dnia 11.05.2022 r. do dnia zapłaty, o czym orzekł w **punkcie I sentencji wyroku**, zaś w pozostałym zakresie żądanie o zasądzenie odsetek oddalił, o czym orzekł w **punkcie III sentencji wyroku**.

Uwzględnienie tego żądania dezaktualizuje potrzebę odnoszenia się do żądania ewentualnego.

O kosztach orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c. poprzez obciążanie pozwanego obowiązkiem ich zwrotu na rzecz powodów w całości. Powodowie ulegli swemu żądaniu w nieznacznym zakresie tj. odnośnie odsetek ustawowych za opóźnienie od kwoty 88.654,01 zł od dnia 03.12.2020 r. do dnia 10.05.2022 r.

Sąd nie znalazł podstaw do zasądzenia na rzecz powodów zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w podwójnej wysokości, o co wnosili powodowie. Niniejsza sprawa nie wymagała ponad standardowego nakładu pracy ze strony pełnomocnika oraz licznej wymiany pism procesowych.

Koszty procesu po stronie powodowej obejmowały uiszczoną opłatę od pozwu (1.000 zł), opłatę za pełnomocnictwa (34 zł), wynagrodzenie pełnomocnika (radca prawny) w stawce wynikającej z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (5.400 zł).

Z tego względu Sąd zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 6.434 zł, o czym orzekł jak w punkcie IV sentencji wyroku.